

TEISINGUMO TEISMO  
(didžioji kolegija) SPRENDIMAS  
2006 m. gruodžio 5 d. \*

Sujungtose bylose C-94/04 ir C-202/04

dėl 2004 m. vasario 4 d. ir 2004 m. gegužės 5 d. *Corte d'appello di Torino* (Italija) ir *Tribunale di Roma* (Italija) sprendimais, kuriuos Teisingumo Teismas gavo 2004 m. vasario 25 d. ir gegužės 18 d., pagal EB 234 straipsnį pateiktų prašymų priimti prejudicinį sprendimą bylose

**Federico Cipolla** (C-94/04)

prieš

**Rosaria Fazari, kurios mergautinė pavardė Portolese,**

ir

**Stefano Macrino,**

**Claudia Capodarte** (C-202/04)

prieš

**Roberto Meloni,**

\* Proceso kalba: italų.

TEISINGUMO TEISMAS (didžioji kolegija),

kurį sudaro pirmininkas V. Skouris, kolegijų pirmininkai P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, R. Schintgen, J. Klučka, teisėjai J. Malenovský, U. Löhmus (pranešėjas) ir E. Levits,

generalinis advokatas M. Poiares Maduro,  
posėdžio sekretorė L. Hewlett, vyriausioji administratorė,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2005 m. spalio 25 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- F. Cipolla, atstovaujamo *avvocatessa* G. Cipolla,
  
- R. Meloni, atstovaujamo *avvocati* S. Sabbatini, D. Condello, G. Scassellati Sforzolini ir G. Rizza,
  
- Italijos vyriausybės, atstovaujamos I. M. Braguglia, padedamo *avvocato dello Stato* P. Gentili,

- Vokietijos vyriausybės, atstovaujamos A. Dittrich, C.-D. Quassowski ir M. Lumma,
  
- Austrijos vyriausybės, atstovaujamos E. Riedl,
  
- Europos Bendrijų Komisijos, atstovaujamos E. Traversa, R. Wainwright, F. Amato ir K. Mojzesowicz,

susipažinęs su 2006 m. vasario 1 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

### **Sprendimą**

- 1 Prašymai priimti prejudicinį sprendimą susiję su EB 10, EB 49, EB 81 ir EB 82 straipsnių išaiškinimu.
  
- 2 Šie prašymai pateikti nagrinėjant ginčus, kilusius tarp dviejų advokatų ir jų klientų dėl užmokesčių išieškojimo.

## Teisinis pagrindas

- 3 Pagal 1933 m. lapkričio 27 d. Karaliaus dekretą-įstatymą Nr. 1578 (1933 m. gruodžio 5 d. GURI Nr. 281), po to tapusį 1934 m. sausio 22 d. Įstatymu (1934 m. sausio 30 d. GURI Nr. 24), kuris vėliau buvo iš dalies pakeistas (toliau – Karaliaus dekretas – įstatymas), prie Teisingumo ministro įsteigtą Nacionalinę advokatų tarybą (*Consiglio nazionale forense*, toliau – CNF) sudaro iš advokatų renkami nariai, kurių kiekvienas atstovauja savo apygardos apeliaciniam teismui.
  
- 4 Karaliaus dekreto-įstatymo 57 straipsnis numato, kad už atstovavimą civilinėse ir baudžiamosiose bylose bei suteiktas neteismines paslaugas advokatų ir *procuratori* gaunamo užmokesčio bei veiklos išlaidų apskaičiavimo kriterijus kas dvejus metus nustatomas CNF sprendimu. Pagal Italijos teisės aktus po to, kai CNF priima sprendimą dėl advokatų užmokesčio dydžio, jį turi patvirtinti Teisingumo ministras, prieš tai gavęs iš ministerijų sudaryto kainų komiteto (*Comitato interministeriale dei prezzi*, toliau 3 CIP) nuomonę bei pasitaręs su Valstybės Taryba (*Consiglio di Stato*).
  
- 5 Pagal Karaliaus dekreto-įstatymo 58 straipsnį, šie kriterijai nustatomi atsižvelgiant į bylos piniginę vertę, bylą gavusio teismo grandį, o baudžiamųjų bylų atvejais 3 į proceso trukmę. Už kiekvieną procesinį veiksmą ar jų visumą nustatomas maksimalus ir minimalus užmokesčio dydis.
  
- 6 Karaliaus dekreto-įstatymo 60 straipsnis nurodo, kad užmokesčio dydį nustato teismas, remdamasis šiais kriterijais bei atsižvelgdamas į nagrinėjamų klausimų sudėtingumą ir jų skaičių. Vis dėlto apskaičiuojant tokį dydį negalima viršyti nustatytą maksimalią ribą ir jis negali būti mažesnis už minimalią ribą. Tačiau

išimtinės svarbos atveju, atsižvelgdamas į specifinį ginčų pobūdį ir jei tai pateisinama paslaugos verte, teismas gali viršyti maksimalią užmokesčio dydžio ribą. Priešingai, jei byla yra lengvai išnagrinėjama, teismas gali nustatyti mažesnius nei nustatytoji užmokesčio dydžio riba. Abiem šiais atvejais teismo sprendimas turi būti motyvuotas.

- 7 Pagal Italijos civilinio kodekso 2233 straipsnį paprastai užmokestį pagal sudarytą sutartį dėl paslaugų teikimo, jeigu šalys dėl jo nėra susitarusios ir jo negalima nustatyti pagal galiojančius tarifus ar praktiką, nustato teismas, prieš tai išklauses profesinės bendrijos, kuriai priklauso paslaugų teikėjas, nuomonę. Vis dėlto kalbant apie advokatų veiklą, pažymėtina, kad 1942 m. birželio 13 d. Įstatymo Nr. 794 (1942 m. liepos 23 d. GURI Nr. 172) 24 straipsnis numato, kad negalima nukrypti nuo už advokatų paslaugas nustatytų minimalių užmokesčio dydžių ir kad bet kokia tokio pobūdžio sutartis yra niekinė. Pagal Kasacinio teismo (*Corte suprema di cassazione*) praktiką ši taisyklė taikoma taip pat ir advokatų neteisminėms paslaugoms.
- 8 Byloje C-202/04 nagrinėjamas užmokesčio dydis buvo nustatytas 1993 m. birželio 12 d. CNF sprendimu, kurį iš dalies pakeitė 1994 m. rugsėjo 29 d. sprendimas, ir jis buvo patvirtintas 1994 m. spalio 5 d. Ministro įsakymu Nr. 585 (1994 m. spalio 21 d. GURI Nr. 247). Šio įsakymo 2 straipsnis nurodo, kad „priede numatytų užmokesčio dydžių skalės padidinimas iki 50 % bus taikomas nuo 1994 m. spalio 1 d., o likusieji padidinimai 50 % – nuo 1995 m. balandžio 1 dienos“. Tokio laipsniško padidinimo priežastis – CIP pateiktos pastabos atsižvelgus į infliacijos augimą. Prieš patvirtindamas dydį, Teisingumo ministras dar sykį per 1994 m. rugsėjo 29 d. susitikimą pasitarė su CNF ir pritarė pasiūlymui atidėti užmokesčio dydžio taikymą.
- 9 Užmokesčio dydį sudaro trys užmokesčio kategorijos, t. y. užmokestis, atlyginimas ir veiklos išlaidos už suteiktas teises paslaugas civilinėse ir administracinėse bylose, užmokestis už teises paslaugas baudžiamosiose bylose ir užmokestis bei veiklos išlaidos už suteiktas neteismines paslaugas.

## Pagrindinės bylos ir prejudiciniai klausimai

*Byla C-94/04*

- 10 R. Fazari, kurios mergautinė pavardė yra Portolese, ir du kiti šalia esančių žemės sklypų Moncalieri komunoje savininkai kreipėsi į advokatą F. Cipolla, siekdami pareikšti ieškinį prieš šią komuną dėl kompensacijos už skubų priverstinį šių žemių užvaldymą, nustatytą vieninteliu Mocalieri mero priimtu sprendimu, po kurio nebuvo imtasi jokios turto nusavinimo priemonės. F. Cipolla parengė tris atskirus ieškinius ir pradėjo *Tribunale di Torino* prieš šią komuną tris atskiras bylas.
- 11 Vėliau ginčas buvo išspręstas taikos sutartimi tiesiogiai įsikišus vienam iš suinteresuotųjų savininkų be F. Cipolla pagalbos.
- 12 F. Cipolla, kuris dar iki trijų ieškinių parengimo ir jų pateikimo iš kiekvieno iš trijų ieškovų pagrindinėje byloje buvo gavęs avansinį 1 850 000 ITL užmokestį už savo profesines paslaugas, išsiuntė R. Portolese 4 125 000 ITL sumos, kurią sudarė jo užmokestis ir įvairios išlaidos, sąskaitą. R. Portolese atsisakė sumokėti šią sumą. Dėl šio iškilusio ginčo buvo kreiptasi į *Tribunale di Torino*, kuris 2003 m. birželio 12 d. Sprendimu priteisė sumokėti 1 850 000 ITL sumą ir atmetė F. Cipolla reikalavimą sumokėti 4 125 000 ITL sumą. F. Cipolla dėl šio sprendimo *Corte d'appello di Torino* pateikė apeliacinį skundą, reikalaujamas taikyti užmokesčio dydį.
- 13 Iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo sprendimo matyti, kad jam nagrinėjant ginčą iškilo klausimas, ar įrodžius, jog egzistuoja šalių susitarimas dėl iš anksto nustatyto advokato užmokesčio, t. y. tariama sutartis dėl nustatytos

1 850 000 ITL sumos, nepaisant Italijos teisės aktų, toks susitarimas yra galiojantis, nes jo pakeitimas *ex officio* advokato užmokesčio apskaičiavimu pagal nustatytą dydį būtų nesuderinamas su Bendrijos konkurencijos teisės normomis.

- 14 Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad tuo atveju, kai Italijoje negyvenantis profesinę veiklą vykdančio asmens teisinės paslaugos teikia šioje valstybėje gyvenančiam paslaugų gavėjui ir kai sutarčiai dėl šių paslaugų taikoma Italijos teisė, teisinėms paslaugoms absoliučiai draudžiama netaikyti šio privalomo minimalaus užmokesčio dydžio. Ar ir tokiu atveju taip pat reikia taikyti ir privalomąją minimalią sumą. Toks draudimas gali sudaryti kliūčių kitiems advokatams patekti į Italijos paslaugų rinką.
- 15 Tokiomis aplinkybėmis *Corte d'appello di Torino* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1) Ar EB 10, EB 81 ir EB 82 straipsniuose numatytas Bendrijos teisės konkurencijos principas taip pat taikomas ir teisinių paslaugų teikimui?

2) Ar šis principas leidžia šalims susitarti dėl privalomojo advokato atlyginimo?

3) Ar bet kuriuo atveju šis principas užkerta kelią absoliučiam draudimui nukrypti nuo nustatyto advokatų užmokesčio?

- 4) Ar EB 10 ir EB 49 straipsniuose numatytas laisvo paslaugų teikimo principas taip pat taikomas ir teisinių paslaugų teikimui?
  
- 5) Jei atsakymas yra teigiamas, ar šis principas suderinamas su absoliučiu draudimu nukrypti nuo nustatyto advokato užmokesčio?“

*Byla C-202/04*

- 16 Atsižvelgęs į advokatų bendrijos nuomonę ir pritaikęs užmokesčio dydį, advokatas R. Meloni kreipėsi į teismą, kuris įpareigojo C. Capodarte ir S. Macrino sumokėti užmokestį už tam tikras jiems suteiktas neteismines paslaugas autorių teisių srityje, apimančias žodines konsultacijas ir laiškus, skirtų kitos šalies advokatui, parengimą.
  
- 17 C. Capodarte ir S. Macrino apskundė šį teismo įpareigojimą *Tribunale di Roma*, teigdami, kad, atsižvelgiant į nagrinėjamos bylos sudėtingumą ir į faktiškai R. Meloni suteiktas paslaugas, jo reikalaujamas užmokestis buvo neproporcingas.
  
- 18 *Tribunale di Roma* mano, kad siekiant nustatyti R. Meloni mokėtino už šias paslaugas užmokesčio sumą reikia įvertinti, ar tiek, kiek užmokesčio dydis taikytinas advokatų neteisminėms paslaugoms, jis yra suderinamas su EB sutarties teisės normomis, ypač atsižvelgiant į tai, kad norėdami, jog būtų suteiktos nagrinėjamos neteisminės paslaugos, suinteresuotieji asmenys neprivalėjo kreiptis į advokatą.

- 19 Tokiomis aplinkybėmis *Tribunale di Roma* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar EB 5 ir 85 straipsniai (po pakeitimo – EB 10 ir EB 81 straipsniai) draudžia valstybei narei priimti įstatymą ar kitą teisės aktą, kuriame, remiantis advokatų profesinės bendrijos parengtu projektu, patvirtinami minimalūs ir maksimalūs profesinę veiklą vykdančių narių užmokesčio dydžiai už (vadinamąsias „neteismines“) paslaugas, jeigu jie neturi išskirtinės teisės teikti šių paslaugų ir jas gali teikti bet kuris asmuo?“

- 20 Atsižvelgiant į šių dviejų pagrindinių bylų ryšį, remiantis Procedūros reglamento 43 straipsniu, skaitomo kartu su to paties reglamento 103 straipsniu, naudinga jas sujungti, kad būtų bendrai priimtas galutinis sprendimas.

## **Dėl prejudicinių klausimų**

### *Dėl priimtinumų*

Byla C-94/04

— Teisingumo Teismui pateiktos pastabos

- 21 F. Cipolla teigimu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo pateikti klausimai yra nepriimtini, nes jie nėra svarbūs pagrindinės bylos išnagrinėjimui ir yra hipotetiniai.

- 22 Kaip pirmą prieštaravimą dėl priimtumo F. Cipolla nurodo tai, kad, priešingai nei tai yra nurodyta sprendime dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, pagal nacionalinę teisę nėra reikalaujama, jog nacionalinis teismas vertintų, ar advokatas yra sudaręs sutartį su savo klientu, ir ar ji yra teisėta. Iš tikrųjų tai, kad pastarieji nesudarė sutarties ir, kad kliento sumokėta suma yra „avansas“ už teikiamas paslaugas, jau turi *res judicata* galią, nes apeliaciniame teisme tai nebuvo ginčijama.
- 23 Kaip antrą prieštaravimą dėl priimtumo F. Cipolla nurodo tai, kad advokato ir jo kliento sudarytos sutarties teisėtumą galima vertinti tik įrodžius jos sudarymą. Tačiau šiuo atveju taip nėra. Todėl *Corte d'appello di Torino* pateikti klausimai prilygsta prašymui pateikti konsultacinę nuomonę.
- 24 Vokietijos vyriausybė mano, kad pagrindinėje byloje nagrinėjama faktinė situacija nesusijusi su užsieniu ir todėl jai nėra taikomas EB 49 straipsnis. Remdamasi naujausia Teisingumo Teismo praktika, Europos Bendrijų Komisija mano, kad tiek, kiek prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra susijęs su EB 49 straipsnio aiškinimu, jis yra priimtinas.

— Teisingumo Teismo atsakymas

- 25 Dėl F. Cipolla pateiktų prieštaravimų dėl priimtumo reikia priminti, kad nacionalinio teismo pateiktiems klausimams dėl Bendrijos teisės aiškinimo, atsižvelgiant į jo paties nurodytas faktines aplinkybes ir teisinius pagrindus, kurių teisingumo Teisingumo Teismas neprivalo tikrinti, taikoma svarbos prezumpcija (žr. 2003 m. gegužės 15 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Salzmann*, C-355/97, Rink. p. I-4899, 29 ir 31 punktus). Nacionalinio teismo pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismas gali atmesti, tik jei yra akivaizdu, jog prašymas išaiškinti Bendrijos teisę yra visiškai nesusijęs su pagrindinės bylos faktais ar dalyku, kai problema yra hipotetinė arba kai Teisingumo Teismui nežinomos

faktinės aplinkybės ar teisiniai pagrindai, kad jis galėtų naudingai atsakyti į jam pateiktus klausimus (žr. būtent 2001 m. kovo 13 d. Sprendimo *PreussenElektra*, C-379/98, Rink. p. I-2099, 39 punktą ir 2006 m. birželio 15 d. Sprendimo *Acereda Herrera*, C-466/04, Rink. p. I-5341, 48 punktą).

26 Tačiau ši svarbos prezumpcija negali būti paneigta vien dėl to, kad viena iš pagrindinės bylos šalių užginčija tam tikrus faktus, kaip antai nurodytuosius šio sprendimo 22 punkte, kurių teisingumo Teisingumo Teismas neprivalo tikrinti ir nuo kurių priklauso šio ginčo dalyko apibrėžimas.

27 Todėl, kaip tai matyti iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, reikia pripažinti, jog pagrindinės bylos ginčas susijęs su klausimu, ar advokatas ir klientas sudarė sutartį dėl išankstinio užmokesčio advokatui nustatymo ir ar ji yra galiojanti nes *ex officio* ją pakeitus advokato užmokesčio apskaičiavimu atsižvelgiant į valstybėje narėje galiojantį nustatytą užmokesčio dydį, tai būtų nesuderinama su Bendrijos konkurencijos teisės normomis.

28 Šiuo klausimu reikia pripažinti, jog nėra akivaizdu, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo prašomos išaiškinti Bendrijos teisės normos būtų visiškai nesusijusios su pagrindinės bylos faktais ar dalyku, ar kad klausimai dėl šių teisės normų išaiškinimo būtų hipotetiniai.

29 Be to, net jeigu nebūtų įrodytas nagrinėjamos sutarties buvimas, negalima atmesti to, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo prašoma išaiškinti Bendrijos teisę, kuri jam leistų įvertinti užmokesčio dydžio suderinamumą su Sutartyje įtvirtintomis konkurencijos teisės normomis, o tai būtų naudinga šiam

teismui nagrinėjant bylą. Iš tikrųjų byla iš esmės susijusi tik su advokato užmokesčio nustatymu, kurį, kaip nurodyta šio sprendimo 6 punkte, atlieka teismas pagal iš anksto Teisingumo ministro nustatytus maksimalius ir minimalius užmokesčio dydžius, išskyrus išimtinus atvejus.

<sup>30</sup> Galiausia, kiek tai susiję su EB 49 straipsnio aiškinimo klausimais, nors ir aišku, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nagrinėja bylą, kurios visi elementai yra susiję tik su vienos valstybės narės teritorija, vis dėlto atsakymas gali būti naudingas šiam teismui, ypač kai nacionalinė teisė reikalauja tokioje byloje, kaip antai nagrinėjamoji, jog Italijos pilietis naudotųsi tokiomis pačiomis teisėmis, kokias kitos nei Italija valstybės narės piliečiui tokioje pačioje situacijoje suteiktų Bendrijos teisė (žr. būtent 2006 m. kovo 30 d. Sprendimo *Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti*, C-451/03, Rink. p. I-2941, 29 punktą).

<sup>31</sup> Todėl reikia išnagrinėti, ar šio teismo prašomos išaiškinti Sutarties nuostatos laisvo paslaugų teikimo srityje draudžia taikyti pagrindinėje byloje nagrinėjamus nacionalinės teisės aktus, jeigu jie taikomi asmenims, gyvenantiems kitoje nei Italijos Respublika valstybėje narėje.

<sup>32</sup> Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, prašymą priimti prejudicinį sprendimą reikia pripažinti priimtiniu.

Byla C-202/04

— Teisingumo Teismui pateiktos pastabos

- 33 R. Meloni remiasi *Tribunale di Roma* pateikto klausimo nepriimtumu dėl to, kad šis klausimas yra visiškai nesusijęs su šiame teisme nagrinėjamos bylos išsprendimu, nes byla susijusi su užmokesčio dydžio taikymu į advokatų sąrašą įrašyto advokato neteisminėms paslaugoms.
- 34 Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas neįvardijo konkrečių priežasčių, paskatinusių jį kreiptis dėl Bendrijos teisės išaiškavimo.
- 35 Italijos vyriausybė teigia, jog kai šalys sutartimi nenustatė užmokesčio ir kai klientas vienašališkai ginčija profesinę veiklą vykdančio asmens pateiktą sąskaitą, kaip antai pagrindinėje byloje, pagal Italijos teisę bylą nagrinėjantis teismas turi teisę pats laisvai nustatyti užmokesčio dydį. Taigi klausimas dėl užmokesčio už advokatų neteismines paslaugas dydžio suderinamumo su EB 10 ir EB 81 straipsniais nėra svarbus siekiant išnagrinėti pagrindinę bylą.
- 36 Ši vyriausybė taip pat ginčija prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo klausimo svarbą atsižvelgiant į tai, kad pagrindinėje byloje nėra jokios antikonkurencinės praktikos ir jos nebuvo tvirtinant užmokesčio dydį bei su ja nėra susiję ūkio subjektų vykdomi veiksmai.

## — Teisingumo Teismo atsakymas

- 37 Kalbant apie pirmą R. Meloni pareikštą prieštaravimą dėl priimtino, reikia priminti, kad byloje nagrinėjamas užmokesčio dydžio taikymas į advokatų sąrašą įrašyto advokato neteisminėms paslaugoms. Savo klausimu nacionalinis teismas klausia, ar konkurencijos teisės normos draudžia taikyti šį užmokesčio dydį, jei tas pats dydis nėra taikomas, kai šias neteismines paslaugas teikia į advokatų sąrašą neįrašytas asmuo. Tokiomis aplinkybėmis nėra pažeidžiama nacionalinio teismo klausimų dėl Bendrijos teisės aiškinimo svarbos prezumpcija.
- 38 Taip pat negalima patenkinti prieštaravimo dėl priimtino, grindžiamo tuo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nenurodė konkrečių priežasčių, paskatinusių jį kreiptis dėl Bendrijos teisės išaiškinimo. Pagal Teisingumo Teismo praktiką būtina, kad nacionalinis teismas pateiktų minimalius paaiškinimus dėl prašomų išaiškinti Bendrijos nuostatų pasirinkimo priežasčių bei ryšio, kuris, jo manymu, egzistuoja tarp šių nuostatų ir byloje taikomų nacionalinės teisės aktų (žr. būtent 2000 m. birželio 28 d. Nutarties *Laguillaumie*, C-116/00, Rink. p. I-4979, 16 punktą). Kaip nurodė generalinis advokatas savo išvados 24 punkte, sprendimas dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą visiškai atitinka šį reikalavimą.
- 39 Dėl pirmojo prieštaravimo dėl priimtino, kuriuo remiasi Italijos vyriausybė, reikia pažymėti, jog prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi prielaida, kad pagal Italijos teisę, nagrinėdamas bylą, jis turi nustatyti advokato užmokesčių, remdamasis advokatų neteisminėms paslaugoms taikomu užmokesčio dydžiu.

- 40 Taigi, kaip jau buvo priminta šio sprendimo 25 punkte, Teisingumo Teismas negali tikrinti nacionalinio teismo nurodytų faktinių aplinkybių ir teisinio pagrindo, dėl kurių iškilo klausimai dėl Bendrijos teisės išaiškinimo, kurie buvo pateikti Teisingumo Teismui, teisingumo.
- 41 Tokiomis aplinkybėmis nebuvo pažeista Teisingumo Teismui pateikto klausimo svarbos prezumpcija.
- 42 Dėl antrojo Italijos vyriausybės pareikšto prieštaravimo dėl priimtumo svarbu priminti, kaip tai jau buvo minėta šio sprendimo 37 punkte, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar Sutartyje įtvirtintos konkurencijos teisės normos draudžia taikyti užmokesčio dydį jo nagrinėjamos bylos atveju. Klausimas, ar ši byla yra susijusi su antikonkurencine praktika, taip pat patenka į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo klausimo dėl išaiškinimo dalyką, ir šiuo atveju jį reikia laikyti svarbiu.
- 43 Iš to išplaukia, kad *Tribunale di Roma* pateiktas prejudicinis klausimas yra priimtinas.

### *Dėl esmės*

Dėl trijų pirmųjų byloje C-94/04 pateiktų klausimų ir dėl byloje C-202/04 pateikto klausimo

- 44 Šiais klausimais, kuriuos performulavus atsižvelgiant į susijusias dviejų bylų aplinkybes, o būtent į tai, kad pagrindinėse bylose nagrinėjami minimalūs

užmokesčio dydžiai, reikia nagrinėti kartu, prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikę teismai iš esmės klausia, ar EB 10, EB 81 ir EB 82 straipsniai draudžia valstybei narei priimti teisės aktą, patvirtinantį, remiantis advokatų profesinės bendrijos, kaip antai CNE, parengtu projektu, minimalius ir maksimalius advokatų užmokesčio dydžius, nuo kurių iš esmės negalima nukrypti, nesvarbu, ar kalbama apie paslaugas, kurias gali teikti tik į advokatų sąrašą įrašyti advokatai, ar apie paslaugas, kaip antai neteisminės paslaugos, kurias gali teikti bet kuris ūkio subjektas, kuriam nėra taikomas šis užmokesčio dydis.

45 Pirmiausia reikia nurodyti, kad užmokesčio dydis, kuris taikomas visoje valstybėje narėje, gali daryti poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai EB 81 ir EB 82 straipsnių prasme (šiuo klausimu žr. 1972 m. spalio 17 d. Sprendimo *Vereeniging van Cementhandelaren prieš Komisiją*, 8/72, Rink. p. 977, 29 punktą; 1991 m. gruodžio 10 d. Sprendimo *Merci convenzionali porto di Genova*, C-179/90, Rink. p. I-5889, 14 ir 15 punktus bei 2002 m. vasario 19 d. Sprendimo *Arduino*, C-35/99, Rink. p. I-1529, 33 punktą).

46 Nors pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką patys EB 81 ir 82 straipsniai taikomi tik įmonių veiklai ir valstybių narių įstatymais bei kitais teisės aktais nustatomų priemonių, vis dėlto šie straipsniai, taikomi kartu su bendradarbiavimo pareigą įtvirtinančiu EB 10 straipsniu, įpareigoja valstybes nares neįimti arba nepalikti galioti įstatymų bei kitų teisės aktų, galinčių panaikinti įmonėms taikomų konkurencijos teisės normų veiksmingumą (žr. būtent 2005 m. vasario 17 d. Nutarties *Mauri*, C-250/03, Rink. p. I-1267, 29 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką).

47 Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad EB 10 ir 81 straipsniai pažeidžiami, kai valstybė narė nurodo ar skatina sudaryti EB 81 straipsniui prieštaraujančius susitarimus, priimti sprendimus arba vykdyti suderintus veiksmus arba stiprina jų

poveikį, arba kai panaikina savo pačios priimtų teisės aktų valstybinį pobūdį, perduodama privatiems subjektams atsakomybę priimti sprendimus, turinčius poveikį ekonomikos sektoriui (minėto sprendimo *Mauri* 30 punktas ir nurodyta teismo praktika).

48 Šiuo požiūriu tai, kad valstybė narė reikalauja, jog iš advokatų sudaryta profesinė bendrija, kaip antai CNF, siūlytų užmokesčio dydį, pagrindinių bylų aplinkybėmis neįrodo, kad ši valstybė panaikino šio užmokesčio dydžio valstybinį pobūdį, suteikdama advokatams teisę priimti šioje srityje sprendimus.

49 Iš tikrųjų nors pagrindinėse bylose nagrinėjamuose nacionalinės teisės aktuose nėra nei procedūrinių, nei esminių reikalavimų, galinčių pagrįstai užtikrinti, jog rengdama projektą dėl užmokesčio dydžio CNF veikia kaip viešosios valdžios įrankis, vadovaudamasi bendroju interesu, Italijos valstybė neatsisakė savo teisės priimti galutinį sprendimą arba teisės kontroliuoti šio užmokesčio dydžio taikymą (žr. minėto sprendimo *Arduino* 39 ir 40 punktus).

50 Viena vertus, CNF atsako tik už neprivalomo projekto dėl užmokesčio dydžio parengimą. Jei Teisingumo ministras nepatvirtina siūlomo užmokesčio dydžio, jis neįsigalioja, ir lieka galioti ankstesnis dydis. Taigi šis ministras turi teisę pakeisti CNF projektą. Be to, šiam ministrui padeda dvi viešosios valdžios institucijos, t. y. *Consiglio di Stato* ir CIP, kurių nuomonę jis turi gauti prieš patvirtindamas užmokesčio dydį (žr. minėto sprendimo *Arduino* 41 punktą).

- 51 Kita vertus, Karaliaus dekreto-įstatymo 60 straipsnis numato, kad teismai užmokestį nustato vadovaudamiesi to paties dekreto 57 straipsnyje įtvirtintais kriterijais bei atsižveldami į nagrinėjamų klausimų sudėtingumą ir jų skaičių. Be to, tam tikromis išimtinėmis aplinkybėmis teismas tinkamai motyvuotu sprendimu gali nukrypti nuo Karaliaus dekreto-įstatymo 58 straipsniu nustatytų minimalių ribų (žr. minėto sprendimo *Arduino* 42 punktą).
- 52 Tokiomis aplinkybėmis negalima pripažinti, kad suteikusi privatiems ūkio subjektams teisę priimti sprendimus, turinčius poveikį ekonomikos sektoriui, Italijos valstybė atsisakė vykdyti savo valdžios įgaliojimus ir kad dėl to pagrindinėse bylose nagrinėjamos nuostatos prarado valstybinį pobūdį (žr. minėto sprendimo *Arduino* 43 punktą ir minėtos nutarties *Mauri* 36 punktą).
- 53 Be to, dėl šio sprendimo 50 ir 51 punktuose nurodytų priežasčių negalima šios valstybės kaltinti reikalavus ar skatinus EB 81 straipsniui prieštaraujančius susitarimus, priimti sprendimus arba vykdyti suderintus veiksmus arba stiprinus jų poveikį arba reikalvus ar skatinus EB 82 straipsniui prieštaraujantį piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi, arba stiprinus tokio piktnaudžiavimo poveikį (šiuo klausimu žr. minėto sprendimo *Arduino* 43 punktą ir minėtos nutarties *Mauri* 37 punktą).
- 54 Todėl į pirmuosius tris byloje C-94/04 pateiktus klausimus ir byloje C-202/04 pateiktą klausimą reikia atsakyti taip, kad EB 10, EB 81 ir EB 82 straipsniai leidžia valstybei narei priimti teisės akto, patvirtinančio, remiantis advokatų profesinės bendrijos, kaip antai CNE, parengtu projektu, minimalius advokatų užmokesčio dydžius, nuo kurių iš esmės negalima nukrypti, nesvarbu, ar kalbama apie paslaugas, kurias gali teikti tik į advokatų sąrašą įrašyti advokatai, ar apie paslaugas, kaip antai neteismines paslaugas, kurias gali teikti bet kuris ūkio subjektas, kuriam netaikomas šis užmokesčio dydis.

## Dėl ketvirtojo ir penktojo byloje C-94/04 pateiktų klausimų

- 55 Šiais dviem klausimais *Corte d'appello di Torino* iš esmės klausia, ar EB 49 straipsnis draudžia teisės aktus, absoliučiai neleidžiančius sudarius sutartį nukrypti nuo nustatyto minimalaus užmokesčio dydžio, kaip antai nagrinėjamasis pagrindinėje byloje, nustatyto už teisinės paslaugas, kurias gali teikti tik advokatai.
- 56 Reikia priminti, kad EB 49 straipsnis reikalauja panaikinti ne tik bet kokią kitoje Bendrijos valstybėje narėje įsisteigusių paslaugų teikėjų diskriminaciją dėl pilietybės, bet ir bet kokią apribojimą, net jeigu jis vienodai taikomas tiek nacionaliniams, tiek kitų valstybių narių paslaugų teikėjams, jeigu šis apribojimas draudžia arba labiau riboja paslaugų teikėjo, įsisteigusio kitoje valstybėje narėje, kurioje jis teisėtai teikia analogiškas paslaugas, veiklą (žr. 2001 m. lapkričio 29 d. Sprendimo *De Coster*, C-17/00, Rink. p. I-9445, 29 punktą ir 2005 m. rugsėjo 8 d. Sprendimo *Mobistar ir Belgacom Mobile*, C-544/03 ir C-545/03, Rink. p. I-7723, 29 punktą).
- 57 Be to, Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad minėtas EB 49 straipsnis draudžia taikyti tokius nacionalinės teisės aktus, dėl kurių teikti paslaugas tarp valstybių narių tampa sudėtingiau nei vienos valstybės narės viduje (žr. minėto sprendimo *De Coster* 30 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką bei minėto sprendimo *Mobistar ir Belgacom Mobile* 30 punktą).
- 58 Draudimas sudarant sutartį nukrypti nuo nustatytųjų minimalių užmokesčio dydžių, kaip antai numatytasis Italijos teisės aktuose, gali apsunkinti kitoje nei Italijos valstybėje įsisteigusiems advokatams patekti į Italijos teisinių paslaugų teikimo rinką ir

dėl to jis gali apriboti jų paslaugų teikimo veiklą šioje valstybėje narėje. Todėl ši draudimą reikia pripažinti apribojimu EB 49 straipsnio prasme.

- 59 Iš tikrųjų šis draudimas iš kitoje valstybėje narėje nei Italijos Respublika įsisteigusių advokatų, reikalaujančių mažesnio užmokesčio nei nustatytasis užmokesčio dydis, atima galimybę veiksmingai konkuruoti su atitinkamoje valstybėje narėje įsisteigusiais advokatais, kurie dėl šios priežasties turi daugiau galimybių nei užsienyje įsisteigę advokatai pelnyti klientų lojalumą (pagal analogiją žr. 2004 m. spalio 4 d. Sprendimo *CaixaBank France*, C-442/02, Rink. p. I-8961, 13 punktą).
- 60 Be to, toks draudimas riboja Italijos paslaugų gavėjų pasirinkimą, nes pasinaudoti kitose valstybėse narėse įsisteigusių advokatų, kurie savo paslaugas siūlytų šioje valstybėje narėje už mažesnę kainą nei nustatytas minimalus užmokesčio dydis, paslaugomis.
- 61 Vis dėlto toks draudimas gali būti pateisinamas, kai jis grindžiamas privalomais bendrojo intereso pagrindais bei gali užtikrinti, jog bus įgyvendintas juo siekiamas tikslas neviršijant to, kas būtina jį pasiekti (žr. būtent 1997 m. birželio 5 d. Sprendimo *SETTG*, C-398/95, Rink. p. I-3091, 21 punktą ir minėto sprendimo *Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti* 37 punktą).
- 62 Siekdama pateisinti šį dėl ginčijamo draudimo atsiradusį laisvo paslaugų teikimo apribojimą, Italijos vyriausybė tvirtina, kad dėl pernelyg didelės advokatų konkurencijos gali atsirasti konkuruojančios kainos ir dėl to suprastėtų teikiamų paslaugų kokybė, o tai sukeltų žalą vartotojams, ypač asmenims, kuriems reikalinga teisinė pagalba teisme.

- 63 Komisijos manymu, nėra nustatytas priežastinis nustatytų minimalaus užmokesčio dydžių ir aukštos advokatų teikiamų profesinių paslaugų kokybės ryšys. Iš tikrųjų alternatyvios valstybės priemonės, kuriomis išlaikoma aukšta advokatų teikiamų paslaugų kokybė, kaip antai advokato veiklą reglamentuojančios teisės normos, drausminės teisės normos, užtikrinančios, jog bus laikomasi profesinės etikos kodekso, bei civilinę atsakomybę reglamentuojančios teisės normos, yra susijusios tiesioginiu priežastiniu ryšiu su klientų apsauga santykiuose su advokatu ir su tinkamu teisingumo vykdymu.
- 64 Šiuo atžvilgiu reikia priminti, kad, viena vertus, vartotojų, o būtent teisinių paslaugų, kurias teikia su teisminėmis institucijomis susiję asmenys, gavėjų apsauga ir, antra vertus, geras teisingumo vykdymas yra tikslai, kurie gali būti pripažinti laisvės teikti paslaugas apribojimą galinčiais pateisinti privalomais bendrojo intereso pagrindais (šiuo klausimu žr. 1996 m. gruodžio 12 d. Sprendimo *Reisebüro Broede*, C-3/95, Rink. p. I-6511, 31 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką bei 1999 m. rugsėjo 21 d. Sprendimo *Läärä ir kt.*, C-124/97, Rink. p. I-6067, 33 punktą), jei įvykdomos dvi sąlygos: pirma, pagrindinėje byloje nagrinėjama nacionalinė priemonė yra tinkama užtikrinti siekiamo tikslo įgyvendinimą ir, antra, ji neviršija to, kas būtina šiam tikslui pasiekti.
- 65 Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pagrindinėje byloje turi nuspręsti, ar Italijos teisės aktuose įtvirtintas laisvo paslaugų teikimo apribojimas atitinka šias sąlygas. Šiuo tikslu reikia atsižvelgti į toliau esančiuose punktuose pateiktas konkrečias aplinkybes.
- 66 Reikia konkrečiai įvertinti, ar yra užmokesčio dydžio ir advokatų teikiamų paslaugų kokybės tarpusavio ryšys ir ar tokių minimalių užmokesčių nustatymas yra tinkama priemonė siekiamiems tikslams įgyvendinti, t. y. apsaugoti vartotojus ir gerai vykdyti teisingumą.

- 67 Nors tiesa, kad nustatytas minimalus užmokesčio dydis negali kliudyti profesijos atstovams siūlyti vidutinės kokybės paslaugų, *a priori* negalima atmesti to, jog Italijos rinkoje, kurioje, kaip matyti iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, yra ypač didelis advokatų, įrašytų į advokatų sąrašą bei vykdančių veiklą, skaičius, toks užmokesčio dydis padeda išvengti to, kad advokatai būtų skatinami konkuruoti siūlydami paslaugas sumažinta kaina ir sukeldami pavojų, jog gali suprastėti teikiamų paslaugų kokybė.
- 68 Taip pat reikia atsižvelgti į pirmesniame punkte primintus pagrindinėje byloje nagrinėjamų rinkos ir paslaugų ypatumus, o ypač į tai, kad advokatų teikiamų paslaugų srityje paprastai „klientų-vartotojų“ ir advokatų turima informacija nėra tokia pati. Iš tikrųjų advokatai turi aukšto lygio specialių žinių, kurių vartotojai gali neturėti, todėl jiems sunku įvertinti teikiamų paslaugų kokybę (žr. ataskaitą dėl konkurencijos laisvų profesijų sektoriuje, pateiktą 2004 m. vasario 9 d. Komisijos pranešime (KOM(2004) 83 (galutinis), p. 10).
- 69 Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar pakanka tik advokatų veiklą reglamentuojančių teisės normų, t. y. teisės normų, reglamentuojančių advokatų veiklos organizavimą, kvalifikaciją, profesinę etiką, priežiūrą ir atsakomybę, kad būtų įgyvendinti siekiami vartotojų apsaugos ir gero teisingumo vykdymo tikslai.
- 70 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, į ketvirtąjį ir penktąjį byloje C-94/04 pateiktus klausimus reikia atsakyti taip, kad teisės aktai, absoliučiai draudžiantys sudarant sutartį nukrypti nuo pagrindinėje byloje nagrinėjamo nustatyto advokatų minimalaus užmokesčio dydžio, taikomo tik advokatų teikiamoms teisinėms paslaugoms, apriboja EB 49 straipsnyje numatytą laisvą paslaugų teikimą. Prašymą

priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar tokie teisės aktai, atsižvelgiant į konkrečią jų taikymo tvarką, iš tikrųjų atitinka vartotojų apsaugos ir tinkamo teisingumo vykdymo tikslus, kurie gali juos pateisinti, ir ar jais nustatyti apribojimai šių tikslų atžvilgiu nėra neproporcingi.

## Dėl bylinėjimosi išlaidų

- <sup>71</sup> Kadangi šis procesas pagrindinių bylų šalims yra vienas iš etapų prašymus dėl prejudicinio sprendimo pateikusių teismų nagrinėjamosiose bylose, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti pastarieji teismai. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (didžioji kolegija) nusprendžia:

- 1. EB 10, EB 81 ir EB 82 straipsniai leidžia valstybei narei priimti teisės aktą, patvirtinantį, remiantis advokatų profesinės bendrijos, kaip antai Nacionalinė advokatų taryba (*Consiglio nazionale forense*), parengtu projektu, minimalius advokatų užmokesčio dydžius, nuo kurių iš esmės negalima nukrypti, nesvarbu, ar kalbama apie paslaugas, kurias gali teikti tik į advokatų sąrašą įrašyti advokatai, ar apie paslaugas, kaip antai neteismines paslaugas, kurias gali teikti bet kuris ūkio subjektas, kuriam netaikomas šis užmokesčio dydis.**

- 2. Teisės aktai, absoliučiai draudžiantys sudarant sutartį nukrypti nuo pagrindinėse bylose nagrinėjamo nustatyto advokatų minimalaus užmokesčio dydžio, taikomo tik advokatų teikiamoms teisinėms paslaugoms, apriboja EB 49 straipsnyje numatytą laisvą paslaugų teikimą. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar tokie teisės aktai, atsižvelgiant į konkrečią jų taikymo tvarką, iš tikrųjų atitinka vartotojų apsaugos ir gero teisingumo vykdymo tikslus, kurie gali juos pateisinti, ir ar jais nustatyti apribojimai šių tikslų atžvilgiu nėra neproporcingi.**

Parašai.